

honossal. A IV. cikk, amely az öröklési viszonyosságról rendelkezik, kimondja, hogy az esetben, ha az egyezményes állam területén ingatlanszerzési korlátok állanak fenn a külföldiekre, az öröklés ennek dacára végbemegy, de az ingatlan eladására 3 év engedélyezettik.

A közigazgatási rendészeti rendelkezések közül kiemeljük a kölcsönös letelepedési, iparüzési, kereskedelmi, vallásgyakorlati szabadságot. (Ezzel szemben a 8590.) 1926. M. E. sz. életbeléptető rendelet 2. §-a kimondja, hogy a törvény nem érinti a bevándorlásra vonatkozó korlátozásokat). Kereskedelmi és hajózási szabadság áll fenn a szerződő felek területei között. Adó-vám-beviteli kedvezmények és kölcsönösség. Végül szabályozza a konzuli tisztviselők működési körét és jogi helyzetüket a belföldi bírásokkal és adózás szempontjából.

Joggyakorlat.

Jogerő és utólagos valorizáció.

(Folytatás.) ¹⁾

6. A Kuria állandó gyakorlata az, hogy felperest nem zárja el az elől, hogy valorizálatlanul megítélt követelésének valorizációja iránt újabb pert tegyen folyamatba. Ez ellen az exceptio rei iudicatae kifogása sikerrel csak az esetben emelhető, ha a felperes a követelés valorizálatlan összegét fenntartás nélkül elfogadta (P. VII. 2721/1924. Hdt. XVIII., 23.). ²⁾a) Egész általánosságban, minden feltétel nélkül mondják ki az utólagos valorizáció iránti kereset megengedhetőségét a P. I. 5441/1924. (Mdt. XVIII., 64.), P. VII. 2277/1924. (Pdt. X., 32.) és a P. IV. 2388/2 (Pdt. X., 103.) sz. határozatok. Csak a II. tanács (3920/1924., Hdt. XVIII., 22.) helyezkedik arra az álláspontra, hogy az ilyen keresetnek nem adható hely; egyik határozatának indokolása szerint „a pénzürték csökkenésével előálló vagyoni hátrányból származtatott igény járulékos természetű és csak a fél kérelmére lévén elbírálható, a főkötelezettség iránt indított perben érvényesítendő, s a kérelem elmaradása azt a jogi vélelmet vonja maga után, hogy a fél ezen a címen nem kíván igényt érvényesíteni . . . Habár tehát a felperes a korona romlásának tudatában ezt a kártérítés jellegű igényét a felebbezési bíróság ítéleti ténymegállapítása szerint fenn is tartotta, de a korábbi perben érvényesíteni elmulasztotta, felperes utólagos átértékelés iránti keresete nyilván elkéssett . . .” (Erdemben ugyanígy már ugyanezen tanács 775/1924. sz. határozata is: Pdt. IX., 118.).

A tőzsdebíróság gyakorlata az utólagos valorizáció iránti keresetnek elvben helyt ad (2121/1922., 702/1923.⁴⁾).

7. A nemzetgyűlés előtt fekvő valorizációs törvényjavaslat 13. §-a szerint „jogerős ítélettel vagy bírói egységessel e törvény életbeléptése előtt meghatározott és még meg nem szűnt pénz-

¹⁾ Előző közleményt l. a Pórgári Jog folyó évi 6. számában.

²⁾a) Ellenkezőleg újabban: P. IV. 1164/1925. (Kereskedelmi Jog 1926. évf. 50.), amely szerint fenntartás nélküli elfogadás ellenére is helyt foghat az utólagos valorizáció.

⁴⁾ Lásd: Dr. Frigyes Béta: *A tőzsdebíróság 1924. évi gyakorlata. Jog állam 1925. évf. 235. l.*

tartozás tekintetében is helye lehet átértékelésnek“. A 12. §. 3. bek. értelmében nem tekintendő megszüntnek a pénztartozás, ha a hitelező az adós teljesítését jogfenntartással fogadta el. Utólagos valorizációk akkor is helye lehet, ha a valorizációs igény már az alapperben érvényesített, feltéve, hogy ennek „jogszabály hiánya miatt vagy a jelen törvénnyel ellenkező jogszabály alapján“ nem adatott hely.

8. Praktikus szempontból igen nagy jelentőségű a kérdés, hogy vajjon az újabb perben újabb elbírálás tárgyává tehető-e az eredeti követelés jogalapja, amelynek tekintetében az alperbeli ítélet már jogerősen döntött. A kérdés nagy praktikus jelentősége abban leli magyarázatát, hogy a legtöbbször egészen jelentéktelen összegre irányuló alapperben az alperes nem tartja érdemesnek a komoly és alapos védekezést; a költségek legtöbbször messze túlhaladnák a pertárgy értékét. Gyakran mulasztási ítéletet hagy hozni maga ellen, amely ellen nem is él jogorvoslattal. Husz—harmincezer koronáért valóban nem érdemes ügyvédet fogadni vagy akár csak néhány órát is eltölteni a bíróságon; de a husz—harmincezer *aranykoronára* menő újabb perben persze már érdemes védekezni.

E tekintetben a gyakorlat nem egységes; a Kuria P. VII. 743/1925. sz. (Pdt. X. 61.) határozata a jogalap kérdésének újabb elbírálását nem tartja megengedhetőnek, mivel az alperbeli ítélet e tekintetben a felek közt res iudicata-t teremtett. Az ellenkező álláspontot képviselik a P. VI. 2881/1924. (Pdt. X. 60) és a P. IV. 6366/1924. sz. (Pdt. X. 92.) határozatok.

A tőzsdebíróóság 570/1921. sz. ítéletében kimondotta, hogy az alapperben hozott mulasztási ítélet a jogalap tekintetében nem teremt res iudicata-t. ⁵⁾

A Reichsgericht gyakorlata e tekintetben is egyöntetű: a jogalap kérdését az alperbeli ítélettel nem tekinti végleg eldöntöttnek, hanem helyet ad az egész per, tehát a jogalap tekintetében is az érdemleges elbírálásnak. A fentebb már említett II. 422/24. sz. perben a felperes azzal az érveléssel ellenezte a bíróság belebocsátkozását a jogalap elbírálásába, hogy ez a perökönómia szempontjából súlyos következményekkel járna; a Reichsgericht azonban kimondotta, ez a szempont nem lehet döntő, mert hiszen, „ha az alperbeli ítélet nem, vagy csak jelentéktelen részben támadható meg, úgy a valorizációs per röviden elintézhető lesz. Sokkal nagyobb baj az, ha az alappert a felek a jelentéktelen pénzüsszeg miatt gondatlanul vitték vagy hibás döntés hozottak benne, s most aztán a valorizációs perben, amely jelentékeny értékek felől dönt, az alperes megfosztatik a lehetőségtől, hogy a ránézve kedvezőtlen ítélet felülvizgáltassék“. Állandó gyakorlata ez a német legfőbb bíróságnak.

9. Kiséreljük meg a gyakorlat ismertetése után valamilyen alapelvek leszegrezését. Mindenekelőtt *de lege lata*.

Bírói gyakorlatunk egyik iránya a valorizációt kártérítésnek tekinti, amely nem egyenest az alapul fekvő jogügyletből illeti meg a hitelezőt hanem egy újabb jogalaphól, rendszerint adós vétkes késedelméből. Önmagának mond ellent ez a gyakorlat, ha az újabb, tehát tisztán kártérítési per elé a res iudicata akadályát állítja. Az alapul fekvő jogügylet lehetett adásvétel vagy bármi egyéb: az új per kártérítési per s csak mint ilyen bírálható is el.

⁵⁾ Frigyes i. m. 236. 1.

Ebben aztán meg van adva a válasz arra vonatkozóan is, hogy vajjon a jogalap kérdésében hozhatók-e fel újabb kifogások. Magától értetődően *nem*; az alapperben jogerősen megállapított: A. tartozik B.-nek vételár fejében 1000 koronával, az újabb perben A. azt állítja, hogy alperesnek abból a tényéből, hogy nem kellő időben fizetett, 500 *aranykorona* kára támadt. Emellett a felfogás mellett szóba sem kerülhet a jogalap kérdése; a bíróság egy kártérítési perben nem dönthet el újból egy már jogerősen eldöntött vételárra indított pert.

És még egy kérdésre adva lenne ilyenképp a válasz: a jogfenntartás kérdésére. Más-más jogalap: hogyan lenne jogfenntartás követelhető? X. tartozik nekem áruk vételára fejében 1 millió koronával és kölcsön fejében ugyanennyivel; ha a kölcsön fejében 1 millió koronát „jogfenntartás nélkül” elfogadok, ki állíthatja, hogy ezzel másik követelésemről lemondottam volna?!

Ha tehát kártérítésnek tekintjük a valorizációt, akkor: 1. az utólagos valorizációs kereset ellen nem emelhető az *exceptio rei iudicatae*; 2. a jogalap elbírálásába nem szabad belebocsátkozni és 3. a jogfenntartásnak vagy hiányának semmiféle hatály nem tulajdonítható.

10. A kártérítési elmélet azonban mindinkább háttérbe szorul s ma már szinte általánosnak mondható a felfogás, hogy a valorizáció nem kártérítés; hogy megilleti-e a hitelezőt, az nem függhet az adós véttségétől, annak alapja egyedül a pénzromlás ténye; mértéke persze a méltányosság szerint méréselhető, de ez az elvi alapon nem változtat. Aki valorizálatlanul teljesít, az nem megfelelően, hanem fogyatékosan teljesít. Fogyatékos teljesítés esetén pedig a hitelező követelheti a hiányzó összeg megfizetését. Vagyis: ha X. tartozik nekem áru vételára fejében 1914-ből 100 koronával és bepereltem 1922-ben 100 koronára, ő azt most kifizeti, én pedig beperelem 100 *aranykorona* — 100 *papirkoronára*, akkor egyazon jogalaphól eredő egyazon követelésemet egyazon adós ellen két részletben érvényesítem. Nem kártérítés, tehát nincs is külön jogalap. Perjogi szempontból ugyanaz az eset, mintha a 100 koronából 50-et 1914-ben, 50-et pedig 1915-ben pereltem volna.

Szabó vagyok és egy öltözet ruhát készítettem X.-nek, ezért tartozik 100 koronával. A keresetlevélben előadom: „X tartozik nekem egy öltözet ruha fejében 50 koronával...”, X-et marasztalják, fizet; erre pert indítok újból ugyanugy: „egy öltözet ruha fejében 50 koronára...”: bizonyos, hogy keresetemmel el fognak utasítani, ha az alperes *exceptio rei iudicatae*-val védekezik.

Helyesen donborítja ki Pagenstecher a Reichsgericht tulajágosan általánosító álláspontjával szemben azt, hogy a jogerő a győztes felperesre épp úgy kihat, mint a legyőzött alperesre. Nem perelheti pl. a fenti 100 koronát két vagy három vagy öt vagy tíz részletben; *köteles* egyszerre perelni vagy valamiképpen (leginkább jogfenntartás alakjában) kifejezésre juttatni, hogy ugyanazon jogalaphól milyen követelést vél alperes ellen még támaszthatni.

Elvben tehát felperes köteles a maga követelését egyszerre perelni vagy fenntartással élni, vagyis kinyilvánítani, hogy milyen igényeket kíván *esetleg* még ugyanazon jogalaphól érvényesíteni. Köteles tehát azt is kijelenteni, hogy fenntartja magának a valorizálás iránti jogot. Nézetem szerint azonban ennek is van egy alsó és egy felső határa.

Az alsó határ ott vonandó, ahol, helyesebben, amikor felperestől még nem lehetett elvárni, hogy — bár esetleg már fel-

merült — valorizációs „kárát” érvényesítse. Hely adandó a valorizációs utópernek azokban az esetekben, amikor sem a kereset megindításakor, sem pedig a pernek olyan szakában, amelyben a valorizációs igény még érvényesíthető volt, a fennállott bírói gyakorlat szerint nem volt helye valorizációnak. Már pl. aki vételárelőleget 1925-ben valorizálatlanul perel vissza, semmiesetre sem élhetne újabb valorizációs keresettel.

Figyelemmel kell tehát lenni a bírói gyakorlat *kijegyzetelt* irányelveire. Ilyeneknek tekinthetjük pl. a fentebb már említett vételárelőleget kivül a kötelesrésznek, a baleseti járadékknak, nyugdíjnak stb. valorizálását, amely követeléseknek bizonyos időponton tul valorizálatlanul való érvényesítése az újabb valorizációs perrel szemben res iudicatum teremt.

Bármennyire érezzük is valamely követelés *igazságosságát*, annak érvényesítésére jogszabály hiján nem gondolhatunk, vagy legalább is: semmiesetre sem vagyunk kötelesek gondolni.⁹⁾

Felső határként egy olyan időpontot kellene megjelölni, amikor a valorizáció gondolata már annyira benneélt a köztudatban, hogy arra mindenkinek gondolnia kellett. Aki tehát pl. 1925 június 30. után valorizálatlan keresetet indít, illetőleg keresetét nem emeli fel, az elütendő lenne a további valorizációs igénytől. Kivéve persze, ha ezt az igényét *kellő indokolással* fenntartja magának; ilyen indokolás gyanánt szolgálhatna az is, hogy a kérdéses követelés a fennálló jogszabályok szerint nem valorizáltak.

Nem fogadjuk el tehát a Reichsgericht idevonatkozó álláspontját a maga teljes egészében, vagyis hogy jogfenntartás egyáltalában és elvben nem szükséges ahhoz, hogy a valorizációs igény külön perben érvényesíttessék. Sőt ellenkezőleg: nézetünk szerint *elvben* a jogfenntartás megkívánandó.

Mindazonáltal bizonyos megszorítással. Amióta ugyanis a valorizáció gondolata benne él a jogászi és laikus köztudatban s annak alkalmazása mind szélesebb körökre terjed ki, megkívánható minden hitelezőtől, hogy valamilyen formában kinyilvánítsa, hogy követelésének valorizálására igényt tart.

Erre az álláspontra, amely sokak szerint talán túlzottan formalisztikus, egy igen fontos szempont készlet: a jogbiztonság szempontja. Hogy erre a nyugodt gazdasági életnek mennyire szüksége van: talán fölösleges indokolni. Már pedig a jogbiztonságot a lehető legnagyobb mértékben veszélyezteti az, ha az adósok felett évekig vagy éppen évtizedekig ott lóg a valorizáció *Damoklesz-kardja*; ha a tartozás kifizetése után tíz vagy husz esztendővel előállhat a hitelező és valorizációt kérhet. Ezt mindenestre meg kell akadályozni, még pedig oly módon, hogy az utólagos valorizációs igények csak valamely rövid, pl. két évi elévülési határidőn belül legyenek érvényesíthetők.

11. Ami az elfogadás körüli jogfenntartás kérdését illeti. *de lege lata*, mindenestre igaza van *dr. Schuster Rudolfnak*¹⁰⁾ abban, hogy annak elmaradásához a hitelezőre hátrányos jogkövetkeztetések nem fűződhetnek. A jogbiztonság érdekében mégis szükségesnek tartanám itt is valamilyen időpont fikszizozását, amelyen tul történt fenntartás nélküli elfogadás jogvesztéssel járna.

12. Amely esetekben fentiek szerint helye van „utólagos valorizáció-”nak, azokban a jogalap tekintetében is megenge-

⁹⁾ Igy: Kuria P. I. 5545/1924. (Mdt. XIX., 20.)

¹⁰⁾ *A valorizációról szóló törvényjavaslat*. Kereskedelmi Jog e. i. 8. 1.

dendő lenne az újabb védekezés. Hiszen jogerő csak azon határok közt keletkezik, amelyekben belül a kereset mozgott. De ismételjük, amit már fentebb leszegeztünk, hogy t. i. ez csak az identitási szemlélet alapján van így; a kártérítési szemlélettel semmiesetre sem fér össze a jogalap újabb elbírálásának megengedettsége.

*

Mindezek alapján egy esetleges valorizációs törvényben — nézetünk szerint — a következők volnának leszegezendők:

1. jogerős ítélettel vagy bírói egységgel már meghatározott és még meg nem szűnt pénztartozások valorizálhatók;

2. az 1925 július 1. előtt valorizálatlanul teljesített pénztartozások csak az esetben tekintendők megszüntnek, ha a hitelező valorizációs igényéről kifejezetten lemondott;

3. az 1925 június 30. után valorizálatlanul teljesített pénztartozások csak az esetben tekintendők meg nem szűntnek, ha a hitelező valorizációs igényét kifejezetten fenntartotta;

4. az 1925 június 30-ikán tul indított olyan perekben, amelyekben a hitelező követelését valorizálatlanul érvényesíti s a valorizációs többletbe való jogát kifejezetten fenn nem tartja, ezen jogát újabb perben nem érvényesítheti;

5. ugyanez áll azon perek tekintetében is, amelyekben 1925 július 1. előtt a fennállott jogszabályok értelmében helye volt a kereset felemelésének;

6. az 1. alatti pénztartozások valorizációja iránti keresetek a törvény életbeléptétől számított két év alatt évülnek el;

7. valorizációs kérelmet a törvény életbelépte előtt jogerősen elutasító ítélet ellen a törvény életbeléptétől számított két évben belül helye van perújításnak azon az alapon is, hogy a megtámadott ítélet a jelen törvénnyel ellenkezik. Ugyanez áll azon esetekre is, amelyekben a jogerős ítéletet megelőző szóbeli tárgyalás ezen törvény életbelépte előtti időben tartatott, habár az ítélet a törvény életbelépte után hirdettetett is ki.

Dr. Fenyves Béla.

Tulajdonközösség megszüntetése. A Kuria egész a legutóbbi időkig a tulajdonközösség árverés útján leendő megszüntetésére indított kereseteket elutasította azzal az indokolással, hogy még mindig alkalmatlannak tekinti az időpontot, bár a korona árfolyama állandósult, de az árviszonyok még hullámozhatnak. A kir. Kuria egy legújabbán (1926. szept. 23.) meghozott ítéletével (P. I. 3552/1925()) kimondotta a II-od bíróság ítéletével szemben, hogy a korona romlásával kapcsolatban beállott nagyfokú árhullámozás a korona árfolyamának állandósulásával megszűnt, amihez hozzátette még, hogy az ingatlanon álló ház rossz állapotban van és hogy a felek közt fenforgó viszony mellett indokolt az a feltevés, hogy a közösség fennállásáig a ház a további romlás megelőzése céljából megfelelő javításban nem fog részesülni és így a tulajdonközösség árverés útján való megszüntetése az alperes érdekeit hátrányosan nem érinti. A magunk részéről már korábban rámutattunk arra, hogy a tulajdonközösség árverés útján leendő megszüntetését tiltalmazó eddigi bírói gyakorlat már nem felel meg sem a gazdasági helyzetnek, sem az érdekelt felek jogos igényeinek. A határozatban perjogilag érdekes az a kijelentés is, hogy a Kuria helyesnek fogadta el ugyan a felebbezési bíróság álláspontját, hogy a felebbezési bíróság ítélethozatalának időpontjában 1925. március havában az akkori nagy árhullámozások miatt az idő nem volt alkalmas a közösségnek árverés útján